

RATNA PROŠLOST NAŠIH NARODA I NARODNOSTI

KNJIGA STO DEVEDESET DRUGA

MONOGRAFIJE

JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

KNJIGA ČETRDESET PRVA

UREĐIVAČKI ODBOR

Mirko JOVANOVIĆ, general-pukovnik (predsednik), Ali SUKRIJA, Risto DŽUNOV, Veljko MILADINOVIC, general-potpukovnik, Andro MILANOVIĆ, Joco TARABIĆ, general-potpukovnik, Fabijan TRGO, general-potpukovnik, Metodije KOTEVSKI, general-potpukovnik, Viktor KUČAN, pukovnik, Svetozar ORO, pukovnik, Mišo LEKOVIĆ, pukovnik, Ahmet ĐONLAGIĆ, pukovnik, Avgust VRTAR, pukovnik, Radomir PETKOVIC, pukovnik (glavni urednik)

UREDNIK

pukovnik Esad TIHIC, profesor

REDAKTOR

Radomir ĐURASINOVIC

VOJNOIZDAVACKI ZAVOD

GLIGO MANDIĆ

**17. ISTOČNOBOSANSKA
NOU DIVIZIJA**

BEOGRAD 1976.

I

VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA U ISTOČNOJ BOSNI (jun—jul 1943)

Poslije uspješnog proboja u dolini Sutješke, Operativna grupa divizija¹ Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije izbila je na prostor Romanije, Vlasenice i Birča, na kojem je u toku juna i početkom jula 1943. godine, potpomognuta 1. i 2. vojvođanskom brigadom, brzim i snažnim naletima na pravcima Sjetlina — Han Pijesak — Vlasenica — Zvornik i Bogovići — Podromanija — Olovo — Kladanj — Živinice razbila i uništila ustaško-domobranske garnizone i u međuriječju Krivaje i Spreče stvorila slobodnu teritoriju sa oslobođenim varošima Han Pijeskom, Olovom, Kladnjem, Vlasenicom, Srebrenicom, Bratuncem, Drinjačom i Zvornikom.

¹ Operativna grupa Vrhovnog štaba imala je u svom sastavu: 1. proletersku diviziju (1. proleterska, 3. proleterska, 3. i 7. krajiška brigada); 2. proletersku diviziju (2. proleterska, 4. proleterska i 2. dalmatinska brigada); 3. udarnu diviziju (1. dalmatinska udarna, 5. crnogorska udarna i 10. hercegovačka udarna brigada); 7. udarnu diviziju (7, 8. i 16. banijska brigada); 6. istočnobosansku, 15. majevičku i 3. dalmatinsku brigadu.

Puni nazivi jedinica i štabova daće se u knjizi samo prvi put, a u daljem tekstu skraćeni ili kratice.

Iako je neprijatelju u istočnoj Bosni Operativna grupa nanijela težak udarac,² još su postojali dosta jaki njemačko-ustaško-domobranski garnizoni u Sarajevu, Zenici, Varešu, Sokocu, Tuzli i Brčkom. Osim tih snaga, na Romaniji, Ozrenu, Trebavi, Majeveci i u Posavini nalazile su se veće ili manje četničke jedinice, a po selima i varošicama u dolinama Krivaje, Spreče i Drinjače uporišta muslimanske milicije (legije).³ Četnici i legija nisu bili sposobni za samostalne veće akcije, već samo u sastavu njemačko-ustaških snaga. Agresivnije i pokretljivije bile su jedino četničke grupe na Romaniji i Ozrenu (Doboj) i legija iz Kladnja i doline Spreče (istočno od Tuzle).

Pojava Operativne grupe divizija u istočnoj Bosni, naročito prodor njenih prednjih dijelova do pred samu Tuzlu, natjerao je njemačku komandu za Balkan da užurbano pojačava garnizone u istočnoj Bosni, posvećujući osobitu pažnju Tuzlanskom rudarsko-industrijskom bazu, pa je tu za nekoliko dana prebačena 369. divizija (Vražja). Isto tako, poslije izvjesnog perioda zatišja, ne-

² U izveštaju 3. ustaško-domobranske divizije (od 26. juna i 22. jula 1943. godine) Ministarstvu oružanih snaga NDH u Zagrebu, pored ostalog, stoji: »Dosada su preduzete sve mjere, da se spasi istočna Bosna kako kod zapovjedništva njemačke divizije u Sarajevu, tako i kod zapovjedništva njemačkih četa u Hrvatskoj, uprkos svega toga, istočna Bosna sa neznatnim našim snagama prepuštena je samoj sebi i jedno uporište za drugim je padalo, te gubimo sve ono što je uz velike žrtve u proljeće 1942. godine bilo oslobođeno«. *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda*, tom IV, knjiga; 14, str. 552 (u daljem tekstu: *Zbornik ...*).

³ Poslije izbijanja ustanka u većini muslimanskih i hrvatskih sela sjeveroistočne Bosne formirane su naoružane grupe za odbranu tih sela. Ljudstvo je pretežno prisilno mobilisano ili je stupalo zato da ne bi išlo u domobranstvo. U hrvatskim selima ove grupe su nosile naziv milicija, a u muslimanskim legija. Naime, kada je major Muhamed Hadžiefendić iz Tuzle obrazovao 1941. godine Domobransku dobrovoljačku pukovniju (»Domdo« pukovnija) za borbu protiv ustanika, ona je u narodu nazivana legijom sve do oslobođenja Tuzle 1943. godine, kada je legija kao vojna organizacija razbijena. Ponegdje, naročito u okolini Kladnja i u dolini Spreče, naoružana seoska milicija i dalje je nazivana legijom. »Domdo« pukovnija je četama (satnijama) i vodovima pokrivala teritoriju Majevice, Trebave i Posavine, a starješine su bile uglavnom rezervni oficiri i podoficiri.

prijateljeva avijacija je ponovo bombardovala naše jedinice u pokretu i na položajima, a naročito u širem rejonu Birča gdje se nalazilo oko 800 ranjenika Centralne bolnice, očekujući pokret i novi raspored i smještaj.

Ocjenjujući ove aktivnosti neprijatelja kao pripremu nove ofanzive, Vrhovni štab je odlučio da dekoncentriše Operativnu grupu i tako onemogućiti da ona bude okružena u istočnoj Bosni, a istovremeno da što jače rasplamsa narodnooslobodilačku borbu u drugim krajevima zemlje.

Od spremkih jedinica u istočnoj Bosni Vrhovni štab je formirao 16. vojvođansku udarnu diviziju, a od jedinica sa teritorije istočne Bosne 17. istočnobosansku udarnu diviziju. Te divizije dobile su zadatak da vojnički i politički djeluju u istočnoj Bosni i sarađuju sa Pokrajinskim komitetom KPJ za BiH i Oblasnim komitetom KPJ za istočnu Bosnu.

Nakon te odluke otpočelo je postepeno pomjeranje jedinica, tako da je do polovine jula raspored naših snaga bio slijedeći: 1. proleterska divizija na Romaniji; 2. proleterska divizija (ojačana dijelovima 5. crnogorske i 1. dalmatinske brigade) na Ozrenu i u dolini Krivaje; 7. udarna divizija (sa Vrhovnim štabom) oko Kladnja i na planini Javoru; 16. vojvođanska divizija (u formiranju) južno od komunikacije Zvornik — Tuzla na lijevoj obali Drinjače, i 17. udarna divizija (u formiranju), sa 6. istočnobosanskom brigadom u rejonu sela Šekovića, a sa 15. majevičkom brigadom,⁴ Majevičkim NOP odredom i Štabom divizije na Majevidi i u Semberiji.

Njemačko- ustaško-domobranske snage iz reiona Tuzle, pomognute četnicima i legijom, otpočele su 13. jula ofanzivu na slobodnu teritoriju. Glavni napad bio je usmjeren na Birač, gdje se nalazila Centralna bolnica. Neprijatelj je uspio privremeno da prodre u oslobođena naseljena mjesta, ali su širu slobodnu prostoriju i dalje držale ili kontrolisale naše jedinice.

Centralna bolnica sa ranjenicima evakuisana je iz Birča i razmještena na Majevidi (uglavnom pokretni ra-

⁴ Radi lakšeg praćenja teksta u knjizi je od početka sproveden naziv 15. majevička brigada i 16. muslimanska brigada, iako su one prilikom osnivanja imale drugi naziv. Kako su im se imena menjala dato je na strani 13—16.

njenici) i na Milan-planini (uglavnom nepokretni, od kojih su oko 100 pronašli četnici po bazama, doveli Nijemce i zajedno ih poubijali).

Dalji prodor neprijatelja ka liniji Vlasenica — Kladanj bio je zaustavljen. Našavši se pod bočnim udarom naših snaga duž komunikacija, neprijatelj se 20. jula vratio u Tuzlu i garnizone u dolini Spreče.

Čim se neprijatelj povukao, glavnina sa Vrhovnim štabom krenula je za Bosansku krajinu, a 16. i 17. divizija ostale su u istočnoj Bosni.^{4a}

FORMIRANJE 17. ISTOCNOBOSANSKE NOU DIVIZIJE

Odluku da formira 17. diviziju, donesenu odmah poslije proboja na Sutješci, Vrhovni štab sproveo je u djelo naredbom od 2. jula 1943. godine. U sastav *17. istočnobosanske narodnooslobodilačke udarne divizije* ušle su: 6. istočnobosanska NOU brigada, 15. majevička NOU brigada i Majevički NOP odred.⁵

Istom naredbom u Stab 17. divizije postavljeni su slijedeći rukovodioci: komandant Gligo Mandić, do tada komandant 1. dalmatinske NOU brigade; politički komesar Branko Petričević, do tada rukovodilac Politodjela 4. crnogorske NOU brigade; zamjenik komandanta Pero Kosorić, do tada komandant 15. majevičke NOU brigade; načelnik Štaba Siniša Nikolajević,⁶ do tada komandant bataljona u 2. proleterskoj brigadi.

^{4a} Na prostoriji Ozrena privremeno je ostala, radi popune i sređivanja, 2. proleterska divizija sa dijelovima 5. crnogorske brigade. U avgustu je 2. proleterska divizija predala 17. diviziji teške ranjenike i krenula za Crnu Goru.

⁵ Direktivom Vrhovnog štaba, datom usmeno komandantu i komesaru divizije, predviđeno je da se od Majevičkog NOP odreda (koji je poslije uspješne akcije 11. juna u rejonu sela Dragaljevca razoružanjem jedne domobranske pukovnije došao do veće količine oružja i municije i brojno ojačao) formira, po mogućnosti čim prije, 3. brigada divizije.

⁶ Siniša Nikolajević poginuo je u borbi kod Šekovića (prilikom prodora neprijatelja u Birač od 13. do 20. juna), pa je za novog načelnika, na prijedlog Štaba divizije, Vrhovni štab postavio Vukašina Subotića, koji je do tada bio načelnik Štaba 15. majevičke NOU brigade.

Na prijedlog Štaba 17. divizije postavljeni su za: intendanta Boko Ivanović, do tada intendant 3. NOU divizije; obavještajnog oficira Gajo Vojvodić, do tada komandant bataljona u 3. sandžačkoj NOU brigadi; referenta saniteta dr Dragana Jovanovića, do tada referent saniteta Majevičkog odreda.⁷

Povezivanje i prikupljanje jedinica novoformirane 17. divizije, popuna štabova, upoznavanje sa narednim zadacima i pripremanje za združena dejstva, vršeni su u julu i u prvoj polovini avgusta — do dolaska 6. istočnobosanske brigade iz Birča na Majevicu. Divizija je definitivno formirana tek polovinom septembra, formiranjem njene treće — muslimanske brigade.

Diviziju su sačinjavale jedinice formirane 1941, 1942. i 1943. godine u istočnoj Bosni i od ljudstva sa te teritorije, a od avgusta 1944. godine većina boraca je iz Srbije.

Organizacija i formacija Štaba i jedinica divizije, te štabova brigada i njihovih jedinica odgovarale su partizanskom ratovanju, a i kadrovskim i materijalno-tehničkim mogućnostima u to vrijeme. Formacija je takođe bila prilagođena potrebi za što većom pokretljivošću i manevarskom sposobnošću, te nije bila kruto određena. Postepeno razvijajući odgovarajuće nove organe i jedinice, divizija je pri kraju rata poprimila jedinstvenu formaciju koju je propisao Vrhovni štab.

Važan element štaba bili su političko-partijski organi koji su obezbjeđivali gotovo svakodnevan politički, kulturno-posvjetni i agitaciono-propagandni rad u jedinicama i tako znatno uticali na ostvarivanje svjesne borbene discipline i moralno-političke čvrstine jedinica divizije.

Prilikom formiranja divizije izabran je Divizijski partijski komitet. Za svoj rad komitet je odgovarao CK KPJ. Za sekretara je izabran tadašnji zamjenik političkog ko-

⁷ Boko Ivanović, do dolaska Štaba 3. korpusa u istočnu Bosnu, vršio je dužnost intendanta divizije, a kada je prešao u korpus, na njegovo mjesto u diviziji Stab 3. korpusa, na prijedlog Štaba divizije, postavio je Nenada Radoševića.

Dr Dragan Jovanović u septembru 1943. godine otišao je sa grupom vojno-političkih radnika u Srbiju, a za referenta saniteta divizije Stab 3. korpusa postavio je dr Rožu Papo, do tada referenta saniteta 6. istočnobosanske brigade.

mesara 6. istočnobosanske brigade Cvijetin Mijatović Majo.

Obavještajna služba u diviziji u početku nije bila dovoljno razvijena, zbog toga što nije bilo dovoljno odgovarajućih kadrova i iskustva. Praćenje neprijatelja u garnizonima bilo je uglavnom redovno i efikasno, dok su podaci o njegovim pokretima i namjerama sporo pristizali, a bili su često i netačni. Poseban problem predstavljao je vrlo mali broj radio-sredstava za vezu, a i to što je neprijatelj hvatao i brzo dešifrovao naše radio-depeše. Nove kodove prenosili su kuriri-pješaci, upućivani preko terenskih veza, što je išlo veoma sporo. Obrada obavještajnih podataka, zbog nerazvijenosti obavještajne službe i neiskustva obavještajnih organa štaba, redovno je kasnila i bila nepotpuna.

Izviđačke jedinice potpadale su pod organe obavještajne službe. Divizija je imala izviđačku četu, brigada vod, a bataljon izviđačko odjeljenje.

Prilikom formiranja divizije organi i jedinice rodova .. tako reći nisu ni postojali — zbog nedostajanja oružja i opreme, a i 'koliko-toliko obučenog ljudstva. Tek poslije oslobođenja Tuzle, kada se došlo do veće 'količine oružja, opreme i kadrova, pri Štabu divizije formirane su: artiljerijska baterija, protivtenkovska baterija, pionirska četa i četa za vezu; pri intendanturi intendantska i sanitetska četa, a pri Štabu 6. istočnobosanske brigade baterija brdskih topova 75 mm, protivtenkovski vod, pionirski vod i vod za vezu.

Štab divizije imao je radio-vezu neposredno sa Vrhovnim štabom do septembra 1943. godine, a od tada sa Štabom 3. korpusa. Do oslobođenja Tuzle veza sa potčinjenim brigadama održavana je preko kurira, a od tada se u radio-mrežu uključuju i brigade. Radio-saobraćaj održavala je četa za vezu. Telefonsko-telegrafska veza u toku 1943. i 1944. godine upotrebljavana je samo za vrijeme dužeg boravka jedinica divizije na nekoj prostoriji.

Služba snabdijevanja u diviziji bila je organizovana preko divizijske intendanture, brigadnih i bataljonskih intendantura i četnih e'konomata. Tokom 1943. i u prvoj polovini 1944. godine snabdijevanje jedinica se odvijalo uz dosta teškoća. Tome su doprinijeli s jedne strane dano-

noćne borbe i pokreti, a s druge nepostojanje stalnih izvora snabdijevanja. Do hrane, odjeće, obuće, oružja, municije i drugih najnužnijih potreba dolazilo se otimanjem od neprijatelja, dobrovoljnim priložima od naroda, rekvizicijom i konfiskacijom imovine saradnika okupatora.

Na oslobođenoj teritoriji, naročito u gradovima (Gradačac, Modriča, Bijeljina, Tuzla, Vlasenica, Srebrenica), gdje su uslovi bili povoljniji, organizovane su razne radionice koje su donekle zadovoljavale potrebe jedinica (pekare, radionice za izradu i opravku obuće i odjeće i opravku oružja i dr.). Na teritorijama gdje su bili organizovani narodni odbori i vojno-pozadinski organi, jedinice su se snabdijevale iz njihovih skladišta. Ti su organi pribavljali hranu, evetkuisali plijen, organizovali radionice i rad u njima.

Sanitetska služba u diviziji bila je organizovana do konca oktobra 1944. uglavnom po Statutu sanitetske službe NOV i POJ od 10. novembra 1942. godine, a prilagođena, koliko god je to bilo moguće, partizanskom načinu ratovanja divizije — samostalnom ili u sastavu korpusa ili operativne grupe.

Sanitetska služba obezbjeđivala je dosta uspješno sanitetsko zbrinjavanje — liječenjem ranjenih i bolesnih i sprovođenjem mjera protiv uzročnika raznih zaraza.

Na čelu saniteta divizije nalazio se referent saniteta kao organ Štaba i neposredni rukovodilac svih sanitetskih divizijskih ustanova i sanitetskih organa brigada.

Ulažući maksimum pregalaštva u svojoj humanoj misiji, sanitet 17. divizije, mada pod najtežim okolnostima, uspio je da spase 6.877 ranjenika i bolesnika.⁸

U martu 1944. Šesnaesta muslimanska brigada je prešla u 27. diviziju, a u sastav 17. divizije ušla je 2. krajiška NOU brigada.

Zbog nastalih promjena u sastavu, gubitaka i kasnijih popuna, brojno stanje divizije variralo je u toku rata od 1.800 (poslije 7. neprijateljske ofanzive i prelaska iz istočne Bosne u Crnu Goru i Sandžak — kada nije bilo

⁸ Zbornik II/6, dok. 159. Dr Ervin Ginzberg i dr Isidor Levi, *Sanitetska služba 17. udarne divizije*, Vojno štamparsko preduzeće MNO br. 472/1951, Beograd, str. 14.

popune) do 10.000 boraca — poslije oslobođenja Gornjeg Milanovca i Kragujevca.

Divizija je od 2. jula do 20. septembra 1943. godine počinjena neposredno Vrhovnom štabu, a od 20. septembra 1943. do polovine maja 1944. godine nalazila se u sastavu 3. korpusa i borila se u istočnoj Bosni. Od polovine maja do sredine juna 1944. godine 17. divizija je ponovo pod komandom Vrhovnog štaba i izvodi borbena dejstva u sadejstvu sa 5. udarnom divizijom (Sandžak), a od polovine juna do konca oktobra u sastavu je 2. korpusa i Operativne grupe divizija (2, 5. i 17) za prodor u Srbiji. Od novembra 1944. godine do početka decembra nalazila se pod komandom Glavnog štaba za Srbiju, a od decembra 1944. do 1. aprila 1945. godine u sastavu je Južne operativne grupe i 2. armije. Od 1. do 23. aprila ponovo je (sa 2. i 5. divizijom) u Operativnoj grupi divizija (borbe u Sremu i Posavini) i pod komandom 1. armije, a od 23. aprila do konca rata u sastavu je 3. armije.

Šesta istočnobosanska NOU brigada formirana je odlukom Vrhovnog štaba u junu 1942, a proglašenje je izvršeno 2. avgusta 1942. u selu Šekovićima. Poslije povratka iz Vrhovnog štaba, Svetozar Vukmanović Tempo je pred postrojenim bataljonima prenio pozdrav Vrhovnog komandanta druga Tita i izložio zadatke brigade. U brigadu je ušla grupa udarnih bataljona.⁹ Dužina procesa formiranja brigade bila je uslovljena veoma teškom vojno-političkom situacijom u istočnoj Bosni nastalom poslije povlačenja naših jedinica sa Vrhovnim štabom. Naime, zbog četničke izdaje u istočnoj Bosni ustanička vojska počela se naglo osipati i od šest partizanskih odreda (6.000 ljudi) ostao je samo Birčanski, koji je, iako okružen i malobrojan, uspio da sačuva slobodnu teritoriju u Birču. Od ostalih odreda ostale su samo udarne čete i tri udarna

⁹ Prvi proleterski udarni bataljon formiran je 13. marta 1942. godine u selu Srednjem. Imao je pet četa, od kojih su dvije bile iz Romanijskog, jedna iz Zeničkog i jedna iz odreda »Zvijezda«. Jedna od četa Romanijskog odreda bila je muslimanska, formirana od Muslimanskog bataljona. Peta četa je bila prateća.

Drugi udarni bataljon (tri čete) formiran je u Drinjači krajem marta 1942. od boraca Majevičkog odreda, koji se nakon borbe protiv četnika kod sela Vukosavaca prebacio u Birač.

Treći udarni bataljon formiran je u maju 1942. u selu Kamenici. Dvije čete su bile iz Zeničkog i Ozrenskog, a dvije iz Birčanskog odreda, koje su ušle u sastav bataljona kada je ovaj stigao u Birač.

Prvi bataljon 6. istočnobosanske brigade poslije povratka iz Srema, novembar 1942.

Štab i grupa boraca 2. bataljona 6. istočnobosanske brigade u Donjoj Bukovici, jesen 1942.

Štab 6. istočnobosanske sa Isom Jovanovićem, Uglješom Danilovićem i Tošorn Vujasinovićem pred polazak u Crnu Goru, mart 1943.

bataljona, sastavljeni mahom od komunista i skojevaca. Od tih hrabrih i nepokolebljivih boraca formirana je Grupa udarnih bataljona.

Bataljoni su jedno vrijeme vodili borbe odvojeno na širem području Romanije, Zvijezde, Ozrena i planine Javora, ali nisu uspjeli da suzbiju četničke pučeve i masovan prelazak boraca iz ustaničke vojske u četnike. Koncem maja bataljoni su se prikupili u zeničkom kraju i poslije trodnevnog marša preko Konjuh planine stigli 28. maja u Šekoviće. U Birču grupa bataljona se sredila, popunila ljudstvom i komandnim kadrom. Štab grupe sačinjavali su: komandant Vojo Ljujić, politički komesar Cvijetin Mijatović Majo, zamjenik komandanta Pero Kosorić, zamjenik političkog komesara Avdo Humo, načelnik Štaba Predrag Marković, intendant Časlav Jovanović Gorčin i referent saniteta dr Dragan Jovanović. Taj sastav Štaba ostao je i prilikom zvaničnog proglašenja 6. istočnobosanske brigade 2. avgusta 1942. Međutim, pri uključivanju u 17. diviziju, zbog odlaska pojedinih drugova na druge dužnosti, sastav Štaba je izmijenjen, pa su postavljeni za: komandanta Miloš Zekić, političkog komesara Đoko Vujošević, zamjenika komandanta Savo Trikić, zamjenika političkog komesara Cvijetin Mijatović, načelnika Štaba Rudolf Petovar, intendant Savo Medan i referenta saniteta dr Roza Papo. Rukovodilac politodjela bio je Zarije Škerović, a članovi Cedomir Minderović i Milić Maksimović.

Brojno stanje brigade na dan formiranja bilo je 550 boraca i starješina — svrstanih u tri bataljona; ogromnu većinu činili su članovi KP ili SKOJ-a.¹⁰

Od oko 630 boraca i starješina brigada je u bici na Sutjesci izgubila više od polovine, te je u 17. diviziju ušla sa oko 260 boraca — računajući tu i oko 50 ranjenika u brigadnoj bolnici.¹¹

Koncem juna 1943. godine brigada se prikupila u Birču radi sređivanja. U brigadu je ponovo ušao njen 4. bataljon koji je bio ostavljen na terenu Birča. Brigada se popunila ljudstvom iz Birčanskog odreda, a kasnije sa područja Semberije i Posavine, tako da je u septembru, uoči napada na Tuzlu, imala oko 1.000 boraca.

Šesta istočnobosanska brigada bila je vojnički i moralno-politički vrlo čvrsta jedinica sa bogatim borbenim iskustvom, sposobna da izvršava i najteže zadatke samostalno ili sadejstvujući većim formacijama, naročito poslije iskustva stečenog tokom 5. neprijateljske ofanzive — u sastavu Operativne grupe Vrhovnog štaba.

Prve godine svoga postojanja brigada je imala veoma visok procenat radnika (boraca i rukovodilaca), a od 550 boraca u vrijeme formiranja gotovo svi su bili članovi Partije ili SKOJ-a. Otuda je predstavljala organizovanu snagu sposobnu ne samo za vojničke akcije već i političko djelovanje u narodu.

Članovi Partije i SKOJ-a su stekli veliko iskustvo boreći se i dejstvujući u složenim uslovima nastanka i razvoja ustanka u istočnoj Bosni. Njihovo djelovanje na političkom polju, komunističko držanje i ponašanje bili su od presudnog značaja za razvoj NOB u istočnoj Bosni. Borci brigade su zašli u svaki kutak istočne Bosne, pa ju je neprijatelj vidio svuda: na Majevici, u Posavini i Trebavi, na Ozrenu, Romaniji, Jahorini, pred Sarajevom, Zenicom, Dobojem i Tuzlom. I u narodu se, iz velike ljubavi prema brigadi, uvriježilo uvjerenje da »gdje god se borba bije, tu je i Šesta«.

Njene zasluge su ogromne, a pripada joj slava što je uspjela da u najtežim danima za narod istočne Bosne u toku 1942. sačuva upaljenu buktinju NOB.

U redovima 6. istočnobosanske, od formiranja do konačnog oslobođenja zemlje, borilo se više od 5.000 boraca, od kojih je na bojnopolju ostala oko polovina. Oko 400 njenih boraca nosioci su Partizanske spomenice 1941, a 64 Ordena narodnog heroja.

Odlukom Predsjedništva Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 24. jula 1944. godine, za postignute uspjehe na bojnopolju i za proletersku odanost, brigada je proglašena proleterskom. Dva puta ju je pohvaljivao Vrhovni komandant i

¹⁰ Istočna Bosna u NOB, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1971, M. Zekić, *Borbeni put 6. proleterske istočnobosanske brigade*, str. 623.

¹¹ Isto, R. Petovar, 6. i 1. majevička u V ofanzivi, str. 881; i M. Zekić, str. 615.

Štab 15. majevičke brigade pred početak V. neprijateljske ofanzive

više puta pretpostavljeni štabovi. Odlikovana je Ordenom narodnog heroja, Ordenom narodnog oslobođenja i Ordenom bratstva i jedinstva prvog reda.¹²

U *Petnaestu majevičku NOU brigadu* ušli su 25. marta 1943. godine u selu Šekovićima (kod manastira Lovnice) 2. majevički odred i 2. (majevički) bataljon 6. istočnobosanske brigade. Tada je nazvana imenom Grupa udarnih bataljona. Grupa udarnih bataljona (oko 700 boraca) bila je, u stvari, omladinska jedinica, jer su joj borci bili većinom mladići od 17 do 20 godina — pretežno skojevci.

U pokretu preko Romanije Grupa udarnih bataljona vodila je vrlo oštre borbe protiv dijelova njemačke 3169. »Vražje« divizije, koji su pratili njene i pokrete 6. istočnobosanske brigade. U tim borbama Grupa je razbila dijelove jednog njemačkog bataljona i zaplijenila veću količinu oružja i municije.

Zajedno sa 6. istočnobosanskom brigadom Grupa je 8. aprila stigla u sastav Glavne operativne grupe, a 11. aprila uslijedila je naredba Vrhovnog štaba kojom se Grupa majevičkih udarnih bataljona proglašava Prvom majevičkom NOU brigadom. Štab grupe udarnih bataljona postao je Štab 1. majevičke brigade,¹³ pri kojem se formira politodjel sa Vladom Rolovićem na čelu i članovima Ljubom Vušovićem i Mićom Rakićem.

Kad je brigada ušla u sastav 17. divizije, sastav Štaba bio je: komandant Ratko Perić, politički komesar Muhidin Begić, zamjenik komandanta Franjo Herljević, zamjenik političkog komesara

Pavle Goranin Ilija, načelnik Štaba Vukašin Subotić, intendant Veso Radojičić, referent saniteta dr Ivo Dražić. Sastav Štaba brigade mijenjao se više puta u toku rata, zbog odlaska njegovih članova na nove dužnosti, ranjavanja ili pogibije.

Organizacijsko-formacijski sastav brigade u osnovi je bio kao i kod ostalih naših brigada, na jedinstvenom organizacijskom principu koji je propisao Vrhovni štab.

Brigada se do 10. maja nalazila pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba, boreći se protiv Italijana, Nijemaca i četnika oko Foče i Ustikoline, na Kapku i Krčinom brdu. Te borbe su bile uvod u teške okršaje koje je ova brigada imala u 5. neprijateljskoj ofanzivi, kada je za 40 dana izgubila oko 500 boraca i starješina. Takvo »vatreno krštenje«, vjerovatno, nije imala nijedna naša brigada. Na Majevicu se vratilo svega oko 200 iscrpljenih ali prekaljenih boraca.¹⁴

Poslije ulaska u sastav 17. divizije, većina preživjelih boraca s punim pravom su postali starješine u novopopunjenoj brigadi, a kasnije su otišli na veće dužnosti u nove divizije (27. i 38) u istočnoj Bosni, jer je ova brigada uz 6. proletersku bila rasadnik vojnih i političkih kadrova.

Brigada je bila vojnički i moralno-politički čvrsta jedinica, sposobna da rješava zadatke samostalno ili u sastavu većih jedinica. Iako je u 5. neprijateljskoj ofanzivi izgubila veliki broj članova Partije i SKOJ-a, ostatak je ipak predstavljao dovoljno brojnu i organizovanu snagu da uspješno prihvati nove borce, izvodi vojničke akcije i politički dejstvuje unutar jedinica i među narodom, stvarajući neprekidno nove vojne i političke kadrove. Brigada je polovinom jula 1943. godine preimenovana u 15. majevičku brigadu.

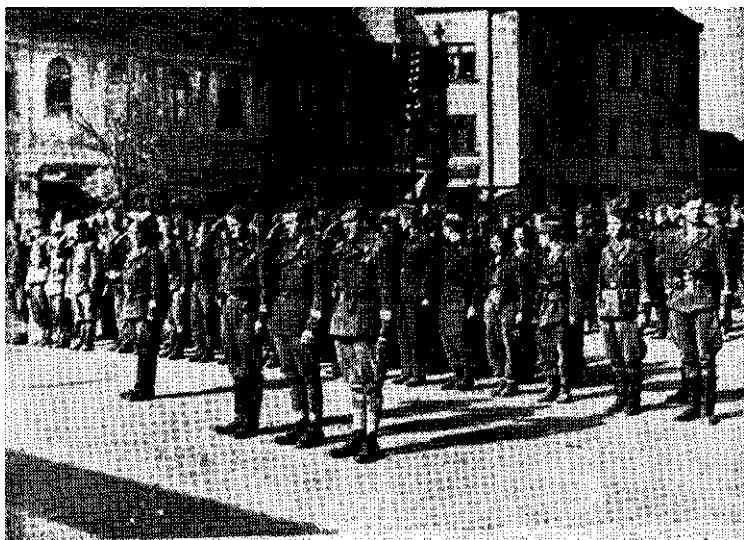
Od formiranja do konca rata u brigadi se borilo oko 3.500 boraca, od kojih je na bojnopolju ostalo oko 1.800, među kojima i dva njena komandanta.¹⁵ Orden narodnog heroja ponijelo je 15 boraca i starješina. Za izvanrednu hrabrost njenog ljudstva dva puta ju je pohvalio Vrhovni komandant, a u nekoliko navrata i pretpostavljeni štabovi. Odlikovana je Ordenom narodnog heroja.

¹² *Istočna Bosna u NOB-u*, knj. 1; M. Zekić, *Borbeni put 6. proleterske istočnobosanske brigade*, str. 635.

¹³ Štab brigade sačinjavali su: komandant Pero Kosorić, politički komesar Mirko Filipović, zamjenik komandanta Ratko Perić, zamjenik političkog komesara Pavle Goranin Ilija, načelnik Štaba Vukašin Subotić, intendant Veso Radojičić i referent saniteta dr Ivo Dražić. *Istočna Bosna u NOB-u*, knj. 1, str. 787.

¹⁴ *Istočna Bosna u NOB-u*, knj. 1; Joco Jović, *Borbeni put 15. majevičke NOU brigade*, str. 791.

¹⁵ Kapetan Vlado Karanović poginuo je 20. decembra 1944. u borbama protiv Nijemaca na komunikaciji Bijeljina — Brčko, a poručnik Moma Duvjak 13. maja 1944. godine u rejonu Dravograda u dvadesetoj godini života.

Sa proslave godišnjice 16. muslimanske brigade

Šesnaesta muslimanska NOU brigada formirana je 21. septembra 1943. godine u selu Bukviku (Posavina), kao treća brigada 17. divizije (ujedno treća po redu u istočnoj Bosni). Brigada je nastala u periodu kada je 17. divizija sa 6. i 15. brigadom težište borbenih dejstava usmjerila na likvidaciju domobransko-ustaških i legijskih uporišta po selima i varošicama Posavine, Trebave i Ozrena a i protiv četničkih grupa. U tim dejstvima oslobođene su varoši: Gračanica, Gradačac, Modrica, Bosanski Šamac, Odžak i Orašje i formirani odredi: Posavski, Trebavski i Ozrenski.

Kao jezgro brigade poslužio je Muslimanski bataljon 6. brigade. Od pristiglih omladinaca iz Posavine i Trebave i pripadnika legije iz Šrebrenika i okolnih sela formirani su 1. i 2. bataljon. Treći i četvrti bataljon formirani su poslije oslobođenja Tuzle, pretežno od Muslimana, omladinaca i radnika Tuzlanskog basena.

Rukovodeći kadar u brigadi sačinjavali su u borbi prekaljeni borci (6. i 15. brigade) i sposobni politički radnici, koji su ubrzo uspjeli da oko brigade okupe veliki broj muslimanske omladine iz tek oslobođenih posavskih i majevičkih sela i gradova. Komandant je bio Salem Čerić, a komesar Muhidin Begić.

Pored učešća Muslimana u nacionalno mješovitim jedinicama, od kojih su neki bili vrlo istaknuti politički i vojni rukovodioci i organizatori ustanka 1941. godine, postojanje posebne musliman-

ovi

ske brigade u tadašnjim uslovima bila je politička potreba, odnosno afirmacija ideje bratstva i jedinstva, radi rasplamsavanja narodnooslobodilačkog pokreta u istočnoj Bosni.

Formiranjem muslimanske brigade, a odmah za njom i 18. hrvatske brigade, naš pokret u istočnoj Bosni dobio je širu političku bazu, čime je ubrzan proces aktivizacije i afirmacije muslimanskog i hrvatskog življa u narodnooslobodilačkom ratu.

Muslimansku brigadu sačinjavali su uglavnom omladinci, pretežno članovi SKOJ-a. Iako još mlada, brigada se odmah istakla kolektivnom hrabrošću i junaštvom pojedinaca.

Organizacija i formacija brigade bile su iste kao i u drugim dvjema brigadama 17. divizije. U sastavu divizije brigada je ostala do polovine marta 1944, kada je ušla u 27. istočnobosansku udarnu diviziju.